

Õppeaine MAJANDUSE ALUSED (35 tundi)	11. KLASS
Õppeaine kirjeldus, sh lõimingu põhimõtted kursuste vahel ja aineüleselt, hindamise erisused	
<i>Üldine kirjeldus koos igasuguste erisustega. Mis järjekorras kursuseid õpetatakse, mitmendal õppeaastal, kas üksikkursustena või lõimituna, kas on ainespetsiifilisi erisusi?</i> Majandusõpetus tutvustab gümnaasiumi õpilasele majanduse toimimise põhiprintsiipe ja -protsesse. Peamised teemad on majandussüsteemid, turu dünaamika, ressursside jaotus, tööhõive, isiklik raha-asjade korraldamine, mõista maailmamajandust ja selles valitsevat ressursside nappust ning ettevõtluse vorm ja roll. Õppeaine arendab õpilaste majanduslikku mõtteviisi ja oskusi analüüsida majandusprotsesse. Käsitletakse nii teoreetilisi kontseptsioone kui ka praktilisi näiteid ja simulatsioone, et õpilased saaksid teadmised rakendada igapäevaelus. Majandusõpetuse läbimine annab gümnaasiumi lõpetajale hea baasi nii edasiseks majandusalaseks õppeks kui ka teadliku kodaniku rolli täitmiseks ühiskonnas. Majanduse alused õpetatakse 11. klassi õpilastele üksikkursusena, mahus 35 ainetundi.	
Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	
Majandusõpetusega taotletakse, et õpilane: 1. mõistab ja suudab selgitada majandusringluse ja erinevate majandussüsteemide toimimise põhimõtteid ning kasutab majanduse põhimõisteid. 2. tunneb kodumajapidamiste ressursside ja isiklike oskuste tähtsust majanduslikul toimetulekul. 3. teeb teadlikke ja säästlikke valikuid tarbimisel ning finantsteenuste kasutamisel. 4. mõistab hariduse ja elukestva õppimise tähtsust karjääriarengul ning oskab vormistada elulookirjeldust ja kaaskirja. 5. tunneb ettevõtluse põhimõisteid ja analüüsib ettevõtete rolli turumajanduses. 6. selgitab kvalifitseeritud tööjõu, innovaatilise tehnoloogia ning ressursside efektiivse ja keskkonnasäästliku kasutamise mõju tootlikkusele. 7. mõistab raha väärtust, analüüsib keskpanga rolli raharingluse korraldamisel ning kommertspankade ülesandeid maksete teostamisel ja vahendamisel. 8. mõistab üksikisiku ja ettevõtte kohustusi riigi ees, maksude tähtsust ühiskonna toimimisel ning valitsuse majandusliku stabiilsuse, riigikaitse, ühishüviste ja sotsiaalse turvalisuse tagamise poliitikat. 9. hindab Eesti majanduse arengusuundi ja võimalusi rahvusvahelises majanduses ning mõistab jätkusuutliku majanduse globaalseid eesmärke ja probleeme, väärtustades seejuures keskkonda.	

Kursus 1 õpitulemused ja õppesisu, konkreetsed lõimingu näited ja kõik erisused, mis on konkreetse kursusega seotud.

Õpitulemus:

kas riiklikud või riiklike alusel kooli poolt sõnastatud.

Õppesisu:

Konkreetsed lõimingu näited.

Kui on õppevara, siis väga korrektselt viidatud ja ajakohane.

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab, kuidas sunnib nappus inimesi valima ressursside vahel ja kaaluma alternatiivkulusid;
- 2) analüüsib, kuidas lahendavad erinevad majandussüsteemid põhilisi majandusprobleeme.
- 3) teab erinevaid tootmistegureid.

TEEMA: Majanduse olemus

Soovid ja vajadused. Nappus ja kompromiss, alternatiivkulu. Majandusringlus. Majanduse põhivalikud: Mida? Kuidas? Kellele? Tootmistegurid: loodusressursid, inimressursid ja kapital. Tootmisvõimaluste piir. Turumajanduse alused: eraomand, hinnasüsteem, turukonkurents. Majandussüsteemid: turu-, käsu-, tava, ja segamajandus. Majandusteaduse harud mikro- ja makroökonomika. Põhimõisted: nappus, alternatiivkulu, kompromiss, kasumimotiiv, tootmisvõimaluste piir, konkurents, mikroöko-noomika, makroökonomika

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) iseloomustab nõudluse ja pakkumise koosmõju tasakaaluhinna kujundamisel;
- 2) saab aru pakkumise ja nõudluse joonistest; hindab nõudluselastsuse mõju nõutavale kogusele;
- 3) selgitab defitsiidi ja ülepakkumise majanduslikke ning sotsiaalseid tagajärgi.

TEEMA: Nõudmine ja pakkumine turul, hind

Nõudlus, pakkumine, tasakaaluhind, nõudluselastsus, hinnamõju. Pakkumise ja nõudluse tabelid ja graafikud. Nõudluse ja pakkumise muutused, neid mõjutavad tegurid. Turuhind ja turu tasakaal, defitsiit ja ülepakkumine. Põhimõisted: Nõudlus, pakkumine, tasakaaluhind, nõudluselastsus, hinnamõju, defitsiit, ülepakkumine.

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) tunneb kodumajapidamiste ressursside ja isiklike oskuste tähtsust toimetuleku eeldusena;
- 2) analüüsib tööjõu iseärasusi sõltuvalt tegevusalast ja ametikohast;
- 3) oskab vormistada nõuetekohaselt elulookirjeldust ja töökohataotlust.

TEEMA: Inimene kui ressursside omanik, ettevõtlik töötaja ja arukas tarbija

Isiklik ja pere eelarve. Pere ressursside rakendamine. Arukas rahakasutus, säästmine, laenamine, investeerimine, pension ja kindlustus. Tarbija ja arukas tarbimine, tarbijakaitse.

Tööjõud ja tööhõive tööturul, tööpuuduse liigid. Nõuded haridusele ja pädevusele töökohal, oskuste ja kogemuste tähtsus, elukestev õpe ja isiklik areng. Tööle kandideerimine, elulookirjelduse ja kaaskirja koostamine, töölevõtu vestlus.

Erinevad lepingulised töövormid.

Palgad. Maksud ja maksed töötasult.

Töötaja, juhi ja alluva rollid.

Töösuhteid reguleerivad õigusaktid.

Põhimõisted: investeerimine, liitintress, tööturg, töötaja, tööandja ja töötu, CV ja kaaskiri, tööleping, käsundus- ja töövõtuleping, renditöö, kaugtöö, sotsiaalmaks, tulumaks, töötuskindlustusmaks, pensionikindlustusmaks.

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) tunneb Eesti rahasüsteemi iseärasusi ja arutleb Eesti rahanduspoliitika üle;
- 2) analüüsib kommertspankade rolli maksete teostajana ja vahendajana raharingluses, hoiuste ning laenude tähtsust pankade bilansis;
- 3) teab keskpanga ülesandeid raharingluse korraldajana, valuutareservi hoidjana ja kommertspankade järele valvajana;
- 4) tunneb kindlustuse olemust ja kindlustuse pakutavaid teenuseid;

TEEMA: Raha ja finantsmajandus

Raha funktsioonid ja roll majanduses.

Pangandussüsteem, keskpanga ja kommertspankade ülesanded

raharingluses. Finantsasutuste pakutavad teenused. Eesti ja eurosüsteemi rahanduspoliitika.

Finantssüsteemi toimimine- raha väärtuse muutumine ja

hinnastabiilsuse tagamine, inflatsiooni ja deflatsiooni mõju majanduses.

Tarbijahinnaindeks. Hoiustamine ja

5) teab inflatsiooni ja deflatsiooni põhjusi ning arutleb nende tagajärgede üle; 6) analüüsib tarbijahinnaindeksi kujunemist ning selle muutusi seoses hindade ja palkade muutumisega; 7) tunneb tähtsamate väärtpaberite (võlakirjade ja aktsiate) olemust ning erinevust, selgitab väärtpaberiturutegevust ja tähtsust riigi majanduses. 8) tarbijakaitse olemasolust teadlik ja oskus probleemi korral sinna pöörduda	laenamine, riskid. Kindlustus ja kindlustuse pakutavad teenused. Väärtpaberid: võlakirjade ja aktsiate olemus ning erinevus. Väärtpaberiturg ja selle mõju majandusele. Inflatsioon, deflatsioon. Tarbijakaitse. Põhimõisted: raha funktsioonid, raha aegväärtus, eurosüsteem, hinnastabiilsus, inflatsioon, deflatsioon, tarbijahinnaindeks, krüptovara.
Kursuse lõpus õpilane: 1) toob näiteid valitsuse pakutavate hüvede kohta; 2) tunneb valitsuse reguleerivat ja suunavat rolli majandusringluses ning hüvede ümberjagamisel; 3) analüüsib valitsuse majanduspoliitikat majandusliku stabiilsuse, riigikaitse ja sotsiaalse turvalisuse tagamisel; 4) arutleb riigieelarve moodustamise, maksupoliitika ja tulude ümberjaotamise üle.	<u>TEEMA: Valitsuse osa majanduses</u> Valitsuse roll majanduses ja ülesanded turu reguleerimisel. Riigieelarve moodustamine, tulud ja kulud. Eesti riigi eelarve, eelarve puudujääk ja riigivõlg. Erinevad maksusüsteemid, nende eelised ja puudused. Otsesed ja kaudsed maksud Eestis, maksupoliitika. Fiskaal- ja monetaarpoliitika. Majanduse tsüklilisus, valitsuse roll riigi stabiilse arengu tagamisel. Põhimõisted: välismõjud, ühishüvised, riigieelarve; proportsionaalne, progressiivne ja regressiivne maksusüsteem, otsesed ja kaudsed maksud; fiskaal- ja monetaarpoliitika, majandustsüklid.
Kursuse lõpus õpilane: 1) analüüsib kaubanduse rolli nii riigi kui ka rahvusvahelises majanduses; 2) selgitab suhtelist ja absoluutset eelist; 3) tunneb raha vahetusväärtuse mõju riigi ekspordile ja impordile; 4) tunneb maailma regioonide majandusliku arengu iseärasusi ja erinevusi;	<u>TEEMA: Rahvusvaheline majandus</u> Riikide võrdlemine ja rühmitamine erinevate majandusnäitajate alusel: sisemajanduse kogutoodang, inimarengu indeks, tarbijahinnaindeks. Rahvusvaheline majandus, riikide suhteline ja absoluutne eelis, spetsialiseerumine. Kaupade eksport,

5) mõistab tehnoloogilise arenguga saavutatud majanduskasvu ja elatustaseme tõusuga kaasnevaid võimalikke negatiivseid muutusi ühiskonnas: linna ja maa vastandumist, tööpuuduse kasvu, tulude ebavõrdset jaotust ja elanikkonna kihistumist, ressursside ammendumist;

6) teab spetsialiseerumise ja globaliseerumise mõisteid, toob nende kohta näiteid maailmamajandusest;

7) teab mitmesuguseid kaubanduspiiranguid: tollimaks, kvoodid, tollivälised kaubandustõkked, dumping; analüüsib kaubanduspiirangute mõju üksiktarbijale ja ettevõtetele nii koduriigis kui ka teistes riikides.

import, kaubanduspiirangud.
Rahvusvahelised maksed -valuutad, valuutaturg ja vahetuskursid, maksebilanss ja jooksevkonto.
Rahvusvahelised majandusorganisatsioonid, Euroopa Liit ja vabakaubandus.
Globaliseerumine maailmamajanduses, riikide erinev arengutase ja tööränne, ressursside ammendumine ja keskkonnaprobleemid. Jätkusuutlik majandus ja õiglane kaubandus.
Põhimõisted: sisemajanduse kogutoodang (SKT), inimarengu indeks (IAI), tarbijahinnaindeks (THI); suhteline ja absoluutne eelis, spetsialiseerumine; vabakaubandus ja kaubanduspiirangud- tollimaks, kvoodid, standardid, dumping; maksebilanss ja jooksevkonto; globaliseerumine, jätkusuutlik majandus, õiglane kaubandus.

Praktilised tööd, õppekäigud, toetavad tegevused

Teoreetiline töö, praktilised ja situatsiooni ülesanded, virtuaalsed simulatsioonimängud, rühmatööd. Õppekäigud ja külalisesinejad, külalisloengud (ka virtuaalsed).

Teadmiste kontroll

Kirjalikud testid, mis hindavad faktiteadmisi, arusaamist ja analüüsi oskust.
Suulised ettekanded ja esitlused rühmatööna.

Majandus- ja ettevõtlusõpetusel on tihe integratsioon teiste õppeainetega – tuginedes matemaatika, geograafia ja ajaloo teadmistele ning toetades ühiskonna- ja inimese-õpetuse õppimist.

Näited ainetevahelistest seostest on järgmised:

Matemaatika – isiklikud, perekonna ja ettevõtte finantsid, eelarve, funktsioonid, hind, kulud, tulud, kasum, raha, säästud, investeringud, maksud.

Geograafia – nappus, rahvusvaheline kaubandus, inimressursid, kapital, loodusressursid, valuuta, migratsioon, tootmise paigutus, SKP, Euroopa Liit, globaliseerumine, säästev areng.

Ajalugu – võimed, hariduse seos eduga elus (suurkujud), nappus, turumajandus, raha, ettevõtja, ettevõtlus, aktsiad, ettevõtte vormid, konkurents, eraomand, kasum, kaubad ja teenused, rahvusvaheline kaubandus, inimressursid, kapital, loodusressursid, valuuta, migratsioon, töötaja, tööandja, soov ja vajadus, amet, töö, maksud, ärietika, säästev areng.

Ühiskonnaõpetus – nappus, turumajandus, nõudmine, pakkumine, hind, raha, ettevõtja, ettevõtlus, laenu, säästus, investeeringud, kasum, tulud, kulud, ettevõtte vormid, konkurents, eraomand, kaubad ja teenused, kaubad ja teenused, töötaja, tööandja, amet, töö, maksud, säästev areng. Intellektuaalomandi mõiste, autoriõigused, kuidas on võimalik teiste loodud teoseid kasutada, enda intellektuaalomandi kaitsmine, tööstusomand.

Inimeseõpetus – huvid, võimed, hariduse seos eduga elus, isiklikud ja perekonna finantsid, laenu, säästus, vastutus, kohustused, karjäär, migratsioon, töötaja, tööandja, soov ja vajadus, amet, töö, eetika, säästlikkus.

Emakeel – tekstid, kus on käsitletud ettevõtlust, koostööd, ameteid, tööd, ärietikat, säästvus jms.

Võõrkeel – võõrkeelsed tekstid, kus on käsitletud ettevõtlust, koostööd, ameteid, tööd, ärietikat, säästvus jms.

Biooloogia, keemia, füüsika – ressursid, säästev areng.

Kunst ja tööõpetus - ettevõtja, ettevõtlus, kaubad ja teenused, loodusressursid, töötaja, tööandja, soov ja vajadus, amet, töö, säästev areng.

Informaatika – teabeallikate kasutamine informatsiooni kogumiseks, ülevaadete koostamine, majanduse statistiliste andmete töötlemine, referaatide ja uurimistööde koostamine.

Õppevahendid:

1. Majandusõpik. Junior Achievement Eesti, 2011.
2. Ülesandekogu. I,II, III. Junior Achievementi Arengufond, 2008.
3. Arrak, A, jt. Majanduse ABC. Kirjastus Audentes ja Avatar, 2002.
4. Junior Achievement Eesti metoodilised materjalid, www.ja.ee
5. Kerem, M., Raju, O., Randveer, M. Mikroökonomika. Õpik. Tea, Tallinn, 2003.
6. Riigiportaal eesti.ee kodulehekülg www.eesti.ee
7. CV Online'i kodulehekülg www.cv.ee
8. Eesti Tarbijakaitseameti kodulehekülg www.ttja.ee
9. Eesti Konjukturiinstituut www.ki.ee
10. Eesti Statistikaamet www.stat.ee/
11. Eesti Töötukassa www.tootukassa.ee/et
12. Eesti Panga kodulehekülg www.eestipank.ee/
13. LHV investeerimiskool news.fp.lhv.ee/investeerimiskool
14. Virtuaalmäng Cashy <https://play.cashygame.com/start>
15. Palga ja maksude kalkulaator <http://palk.crew.ee>
16. Maksu- ja Tolliameti kodulehekülg www.emta.ee
17. Maailmakooli maailmahariduse portaal maailmakool.ee/
18. Ajakirjanduses ilmuvad majandusteemalised artiklid.

Majanduse alused. Teadmiste ja oskuste hindamisjuhend.

1. Õpilase teadmisi ja oskusi hindab õpetaja õpilase suuliste vastuste, kirjalike ja praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel täheliselt lähtudes alljärgnevast 6-pallilisest skaalast:

“A” - 90%–100% maksimaalsest punktisummast;

“B” - 80%–89% maksimaalsest punktisummast;

“C” - 70%–79% maksimaalsest punktisummast;

“D” - 60%–69% maksimaalsest punktisummast;

“E” - 50%–59% maksimaalsest punktisummast;

“F” - 0%–49% maksimaalsest punktisummast.

2. Lisaks võib õpetaja hinnata väiksemaid tunnitöid arvestatud ja mittearvestatud hindega. Kas õpilane on kaasa töötanud või mitte. Kas õpilane on tunnitöö või ülesande sooritanud või mitte märgitakse arvestatud või mittearvestatud.

„ARV“ – arvestatud

„MA“ – mittearvestatud

3. Sooritamata tööd tähistatakse eKoolis märkega „X“. Kui õpilane jätab töö kokkulepitud ajaks sooritamata, asendatakse mäрге „X“ hindega „F“.

4. Võimalus järelevastamiseks antakse järgmistel juhtudel:

1) õpilasel on kohustuslik töö sooritamata, millest annab teavet mäрге „X“ eKoolis;

2) õpilase hindelise töö tulemus on hinnatud hindega „F“ (puudulik).

5. Õpilasel on võimalik tööd järgi teha kahe nädala jooksul.

Kui õpilane jätab töö kokkulepitud ajaks sooritamata, asendatakse mäрге „X“ hindega „F“

5.1 Õpilane, kellel jäi arvestuslikult hinnatav vm kohustuslik ülesanne õigeaegselt täitmata, tähistatakse eKoolis märkega „X“ ja vastab selle järele kahe nädala jooksul õpetajaga kokkulepitud ajal. Kui e-koolis oli eelnevalt sümbol „X“, kustutatakse see ning lisatakse järelevastamisel saadud hinne uue hindena.

5.2 Kui õpilane jätab selle ülesande mõjuva põhjuseta järele vastamata, märgitakse talle eKoolis hinne „F“.

5.3 Õpilane, kes täitis arvestuslikult hinnatava vm kohustusliku ülesande mitterahuldavalt, täidab vastava ülesande uuesti õpetajaga kokkulepitud ajal kahe nädala jooksul. Uus hinne kantakse e-kooli parandushindena. Hinnet on õpilasel õigus parandada üks kord.

5.4 Järelevastamine lükkub edasi õpetaja või õpilase haiguse või mõne muu mõjuva põhjuse tõttu.

6. Positiivse kursusehinne saamiseks peab õpilasel olema tehtud kõik kontrolltööd ja hinnatavad tunnitööd positiivsele tulemusele.